

Öğretim Programlarımızda Finansal Okuryazarlık¹

Financial Literacy in Turkish Formal Education Curriculum²

Hülya Güvenç, Yeditepe University, guvenchulya@gmail.com

ÖZ. Bu çalışmanın amacı okul öğretim programlarımızda yer alan finansal okuryazarlık öğrenme çıktılarını saptayarak öngörülen finansal okuryazarlık düzeyini ortaya koymaktır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yönlendirilmiş içerik analizine başvurulmuştur. Araştırma verileri ilk, orta ve lise düzeyindeki 79 ders öğretim programından doküman analiziyle elde edilmiştir. Belirlenen öğrenme çıktılarının öğretim basamaklarına ve derslere dağılımı incelenmiş, Bloom Taksonomisinin yeniden düzenlenmiş haline göre çözümlenmeleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda ilkokulda diğer basamaklara göre daha fazla finansal okuryazarlık öğrenme çıktısı yer aldığı, sosyal bilgiler ve matematik derslerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Öğrenme çıktılarında tasarruf, bütçe ve bilinçli tüketicilikle ilgili bilgilerin kavranmasının öngörüldüğü belirlenmiştir. Öngörülen öğrenme çıktılarının bireyin günlük gereksinimlerini karşılamaktan uzak olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Mali Eğitim, Öğretim Programı

ABSTRACT. The aim of this study is to explore the curriculum objectives of financial literacy in Turkey. Directed content analysis, which is a qualitative research method, has been used. Research data were obtained through document analyses. Curriculum of 79 courses examined from primary, middle and high school. Learning outcomes were analyzed according to the revised version of the Bloom Taxonomy and in this way foreseen competencies related to financial literacy and their levels were attempted to be defined at both the content and cognitive process levels. The results of this study indicated that aims related to financial literacy are dispersed into various courses such as social studies, mathematics, and electives courses. Basic information related to money, budget, and conscious consumption were handled throughout this lectures and objectives at the level of understanding predominated within the cognitive processes.

Keywords: Financial Literacy, Financial Education, Curriculum

SUMMARY

Introduction: Financial literacy is knowledge and understanding of financial concepts and risks, and the skills, motivation and confidence to apply such knowledge and understanding in order to make effective decisions across a range of financial contexts, to improve the financial well-being of individuals and society, and to enable participation in economic life (OECD, 2013). Increased supply of a wide range financial product and services, the context that encourages consumption, notwithstanding increasing risks and complicating investment instruments threaten the well-being of individuals. It is becoming difficult for the individual to maintain the balance between one's income and expenses and to save. The changes to policies related to work life and retirement, however, require the individual to make more investments for the future. This causes the working and producing segment of society to experience financial difficulties. In terms of formal education, financial literacy is rarely taught as a separate subject; more frequently, it is integrated in other subjects or it is taught as a cross-curricular subject. In some countries, financial literacy education is seen to begin in elementary school in the form of independent lectures. In Turkey, however, financial literacy has not been identified as a separate subject except some compulsory lectures required by the fields of study in vocational high schools.

Purpose: The aim of this study is to determine the curriculum objectives of financial literacy in Turkey. Although it is a cross-curricular subject in Turkish formal education curriculum, there is no explicit definition of that concept. This study has aimed to explain how this concept is defined.

¹ Bu çalışma kısmen 3. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi (ICCI-2015) 22-24 Ekim Adana'da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² This article was presented at 3rd International Curriculum and Instruction Congress (ICCI-2015) 22-24 October Adana, Turkey.

Method: Directed content analysis, which is a qualitative research method, has been used (Hsieh and Shannon, 2005). Research data were obtained through document analyses. Firstly, course lists were taken from the Ministry of Education website for this purpose. Then, primary, middle and high school curriculum, which were within the scope of the study, were obtained from the ministry website. The curricula were firstly scanned for selected 60 keywords and then a complete skimming of programs was conducted. All of the educational objectives analyzed according to the revised version of the Bloom Taxonomy and in this way foreseen competencies related to financial literacy and their levels were attempted to be defined at both the content and cognitive process levels. Two experts were examined that defined content and cognitive process levels of competencies.

Results: The results of this study indicated that aims related to financial literacy were dispersed into various courses such as Social Studies, Mathematics, and electives courses. Basic information related to money, budget, and conscious consumption were handled throughout this lectures and objectives at the level of understanding predominated within the cognitive processes. Primary school curriculum has more strong emphasis on financial literacy than other school levels.

Discussion and Conclusion: Financial literacy is an important competence for individuals and society. So we need well-identified school curriculum for financial literacy. Its need to discuss on curriculum standards for all school levels, and a commission to evaluate financial education efforts. Also, factors related to the family background, financial experience and gender which may have an effect on student financial literacy must be examined.

GİRİŞ

Eğitimin amacı toplumların siyasal, ekonomik ve kültürel durumlarına göre değişmekle birlikte bireylerin kişisel yeteneklerini, insan ilişkileri konusundaki becerilerini, ekonomik yönden yeterliklerini geliştirmek ve vatandaşlık görevlerini tam olarak yerine getirmeyi sağlamak olarak belirtilmektedir (Oğuzkan, 1985). Gittikçe karmaşıklaşan günümüz dünyasında yaşam, insanın birçok yeni bilgi ve beceriye sahip olmasını gerektirmektedir. Bu durum, eğitimin bireye kazandırması gereken yeterliklerin farklılaşmasına, zorunlu eğitim süresinin gittikçe artmasına yanı sıra kavramların içeriğinin de değişmesine neden olmaktadır. Okuryazarlık kavramı bunlara örnek gösterilebilir. Kodları çözümlene olarak tanımlanan okuma-yazmadan, farklı olarak okuryazarlık, anlamlandırmayı ve bir dereceyi ifade etmektedir. İnsanların yeterince işlevsel olabilmeleri için gereken, dünyayı asgari düzeyde anlama ve kendini anlatma düzeyi, ulaşım, iletişim, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle gittikçe artmaktadır (Miser, 2002). Bu doğrultuda okuryazarlık kendi içinde “fen okuryazarlığı”, “teknoloji okuryazarlığı” “medya okuryazarlığı” gibi alt alanlara ayrılmaktadır. Çoğu kez bu alt alanlar net olarak tanımlanamamakla birlikte, hepsi hem bilgi hem beceri hem de duyuşsal öğeleri içermektedir. Bu okuryazarlık alanlarından birisi de finansal okuryazarlıktır.

Finansal okuryazarlık paranın kullanımı ve yönetimine ilişkin etkili kararlar alma ve bilinçli yargılarda bulunma yeteneğidir (Noctor, Stoney ve Stradling, 1992). Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), finansal okuryazarlığı; “bireylerin ve toplumun finansal refahını artırmak üzere, finansal bilgileri bilme; ilgili kavramları, riskleri ve becerileri anlama; bu bilgi ve anlayışı farklı finansal bağlamlarda etkili kararlar almak için kullanma güdüsü ve güvenine sahip olmak” olarak tanımlamaktadır (OECD, 2013). Bu doğrultuda finansal okuryazarlıkla ilgili bilgileri kavrama, finansal beceriler ve bu becerilerde kendine güven ile bunları uygulama eğilimi finansal okuryazarlığın temel öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Finansal okuryazarlık Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD, 2005) tarafından bireylere kazandırılması gereken önemli bir yeterlik olarak tanımlanmakta, bu doğrultuda bu yeterliliğin kazandırılması için çaba gösterilmesi yönünde stratejiler geliştirilmektedir. OECD ve finans kuruluşları finansal okuryazarlığı finansal katılımı sağlamakta araç olarak görmektedir. Çünkü yapılan çalışmalara göre, finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça finansal katılım artmaktadır (INFE 2009). Daha açık ifade etmek gerekirse finansal okuryazarlığı yüksek bireyler parayı daha iyi yönetmekte, para biriktirmekte ve bu parayı daha iyi değerlendirmektedir. Böylece emeklilik fonları, yatırım hesapları gibi yollarla finans dünyasına katılmaktadır. Böyle ifade edildiğinde finansal

okuryazarlık, temel olarak finans dünyasının amaçlarına hizmet eder görüldüğünden daha çok finans dünyasının ilgisini çekmektedir. Oysa finansal okuryazarlık eğitimin toplumsal ve bireysel işlevlerini yerine getirmesi açısından da önemli bir yeterlidir.

Toplum açısından ele alındığında, öncelikle finansal okuryazarlık sayesinde bireylerin tasarrufa yöneltilmesi, tasarruflarının ekonomik gelişme için kullanılabilir olmasından söz etmek gerekir (Atkinson ve Messy 2013). Bir başka ifadeyle toplumdaki bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça sermaye birikimi artmakta, bu üretimi ve yeni istihdam olanaklarını yaratmaktadır. Yanı sıra ekonomik krizlerin yönetimi ve etkilerinin derinleşmesinin engellenmesinde de toplumun finansal okuryazarlık düzeyi önemlidir. Böylece ülke ekonomisinin gelişmesi ve bu gelişmenin sürdürülebilirliği için finansal okuryazarlık önem kazanmaktadır. Ayrıca bireyin hatalı finansal kararları, boşanma, intihar ve suç oranı gibi sosyal göstergelerle yakından ilişkilidir. Finansal güçlükler ve borçlanma hem bireyin hem de ailenin geleceğini tehdit etmektedir. 2012'de toplam intiharların içinde ekonomik nedenlere bağlı intiharların %7.63 olduğu, ekonomik kriz sonrası dönemlerde bu oranın %20.32 olarak gerçekleştiği belirtilmektedir (Kılıç, Savrul ve Bayar,2014).

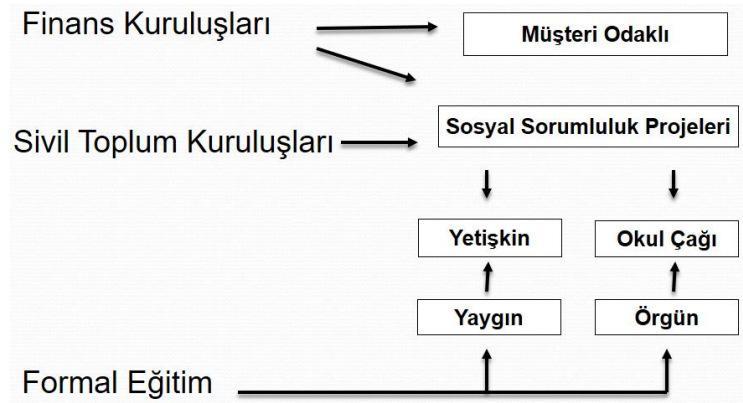
Finansal okuryazarlığın bireyin kendi yaşamını refah içinde sürdürmesinde de büyük önemi vardır. Aynı gelir düzeyine sahip bireylerin arasında uzun vadede gözlenen finansal farklılığın temel nedeni finansal okuryazarlıktır. Bireyin refahını tehdit eden bireysel finansal sorumluluk ve risklerinin gittikçe artması, finansal okuryazarlığın son dönemde önem kazanmasının nedenlerinden birisidir. İnsan yaşam süresinin artması, emeklilik ve sağlıkla ilgili yeni düzenlemelere neden olmaktadır. Bu düzenlemeler kişinin sağlık harcamalarındaki payının artırılması gibi birey açısından olumsuzluklar içermektedir. Yaşlılıkla birlikte sağlık harcamalarının artacağı ve emeklilik haklarının yetersizliği gerçeği bireylerin daha çok tasarruf yapması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar yaşlı nüfusun dörtte birinin yoksulluk sınırı altında yaşadığını ortaya koymaktadır (Karadeniz ve Durusoy, 2013).

Oysa günümüzde para ve kaynakları harcamak eskisinden daha kolaydır. Bunun nedenlerinden birisi medya başta olmak üzere çeşitli unsurların bireyi harcamaya yönlendirmesidir. Harcamayı kolaylaştıran diğer bir nedense günümüzde borçlanmanın çok kolay olmasıdır. Kredi kartları, taksit olanakları, tüketici kredileri borçlanmayı kolaylaştırırken bireylerin bütçesini yönetmesini güçleştirmektedir. Bu borçlanma araçlarının başında kredi kartı gelmektedir. Evans (2004) kredi kartının başlangıçta, ABD.'de çoğunlukla üniversite mezunu, üst ve orta tabaka ve beyaz erkekler tarafından kullanılmakta olduğunu, ancak günümüzde, kredi kartı kullanımının zengin-fakir, siyah-beyaz, eğitilmiş eğitimsiz toplumun tüm kesimlerine yayıldığı belirtmektedir. Öte yandan yine ABD'de Jones (2005) tarafından yapılan bir araştırmada da üniversite öğrencilerinin büyük bir kısmının kredi kartı olduğu, bunların yarısından fazlasının ödenmemiş borçları bulunduğu, buna karşın öğrencilerin önemli bir kısmının kredi kartlarıyla ilgili az bilgi sahibi olduğu bulunmuştur. Can (2013) tarafından ülkemizde yapılan bir araştırma üniversite öğrencilerinin kredi kartını bütçelerine uygun şekilde kullanmadığını ortaya koymuştur. Kredi kartı ve bireysel kredilere bağlı olarak borçlular yıllar içinde artmaktadır. Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi (2014) raporuna göre bireysel kredi borcundan dolayı yasal takibe intikal eden kişi sayısı 2013 yılında 828 bin iken, 2014 yılında 861 bine yükselmiştir. Bireysel kredi kartı borcundan dolayı yasal takibe intikal etmiş kişi sayısı 2013 yılında 1.1 milyon iken, 2014 yılında 1.3 milyon'a yükselmiştir.

Geçmişe göre finansal okuryazarlığın önemini artıran bir neden de bireylerin önemli finansal kararları erken yaşlarda almasıdır (OECD, 2011). Üniversite eğitimi başta olmak üzere eğitimin maliyetine bireyin ve ailesinin katkısı artmakta, ancak bu eğitimin finansal karşılığı her zaman kısa vadede görülmemektedir. Üniversite mezunlarındaki yüksek işsizlik oranı ve düşük ücretler nedeniyle bireylerin bu riskleri erken algılaması gerekmektedir. Öte yandan erken yaşlarda farklı finansal araçlara erişimde yaygınlaşmaktadır. Bankamatik kartı kullanımı ya da cep telefonları aracılığı ile gerçekleştirilen ödeme araçlarının kullanımı ergenlik çağı öncesine kadar inebilmektedir (OECD, 2013). Bu durum finansal okuryazarlığın da erken yaşlara inmesini gerektirmektedir. Finansal okuryazarlığın artan önemine paralel olarak tüm dünyada finansal okuryazarlık eğitimine ilginde artmaktadır.

Finansal okuryazarlık eğitimi ile ilgili farklı ülkelerin çabaları incelendiğinde, bireyin eğitimi finans kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve formal eğitim aracılığı ile yürütülmektedir (Güvenç,2015). Finans kuruluşları temelde kendilerini ve ürünlerini tanıtmak amacıyla müşteri

kitlesine yönelik olarak çeşitli eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri yürütmektedir. Yanı sıra finans kuruluşlarının sosyal sorumluluk kapsamında finansal okuryazarlık eğitimi çalışmaları yaptığı da gözlenmektedir. Finans kuruluşlarına benzer şekilde çeşitli sivil toplum kuruluşlarının da sosyal sorumluluk projeleri kapsamında finansal okuryazarlık çalışmalarına katkı sağladığı gözlenmiştir. Doğal olarak formal eğitim kapsamında hem yaygın hem de örgün eğitimde finansal okuryazarlık çalışmaları yürütülmektedir.

Şekil 1. Finansal okuryazarlık eğitim modeli

Şekil 1’de özetlenen bu finansal eğitim modelinin dünyadaki uygulamalara benzer şekilde ülkemizde de görüldüğü söylenebilir. Başta borsa ve bankalar olmak üzere finans kuruluşları müşteri odaklı eğitim çalışmalarının yanı sıra sosyal sorumluluk projeleri kapsamında okul çağı çocuklarına yönelik çeşitli eğitim faaliyetleri yürütmektedir. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarının hem yetişkinlere hem de örgün eğitim çağındaki çocuk ve gençlere yönelik eğitim çalışmaları finansal okuryazarlık eğitimine destek olmaktadır. Ülkemizde finansal okuryazarlık eğitimi vermek üzere kurulmuş dernekler dahi bulunmaktadır (FODER, 2016).

Finansal okuryazarlıkla ilgili olarak bakanlıklar tarafından da bir dizi eğitim faaliyeti desteklenmekte ya da yürütülmektedir. Örneğin Kalkınma Bakanlığı, finans kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen kapsamlı bir projede yetişkinlerin yanı sıra lise ve üniversite öğrencilerine yönelik çalışmalarda yapılmaktadır (www.paramiyonetebiliyorum.net, 2009). Bu proje kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan protokol ile öğretmenlerin eğitici olarak yetiştirilmesi çalışmaları da yapılmaktadır (MEB, 2016a). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülen Aile Eğitim Programı kapsamında da para yönetimi konusunda eğitimler verilmektedir (AEP,2012). Milli Eğitim Bakanlığı yaygın eğitim programları kapsamında kişisel gelişim ve eğitim programları arasında yer alan girişimcilik modülünde finansal okuryazarlık eğitimine yer vermektedir. Bakanlığın yaygın eğitim programları arasında yer alan muhasebe ve finansman öğretim programları daha çok mesleki eğitim amacına yönelik olsa da finansal okuryazarlığa yönelik programlar arasında sayılabilir (MEB,2016b).

Bu bilgiler, nitelik ve niceliklerinin yeterliliğine ilişkin yeterli veri bulunmamakla birlikte ülkemizde örgün eğitim dışındaki finansal okuryazarlıkla ilgili eğitim faaliyetlerinin finans sektörü, sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşlarının katılım ve çabaları doğrultusunda yürütüldüğünü göstermektedir. Bu çaba ve projeler çok önemli olmakla birlikte bireyin finansal okuryazarlığı kazanması gereken yer okul, bir başka ifade ile örgün eğitimdir. Çünkü finansal okuryazarlık birkaç saat süren eğitimlerle kazandırılmayacak tutum ve becerileri kapsamaktadır. Okul eğitimi dışındaki eğitim çabaları önemli, destekleyici, özellikle okul çağı dışına çıkmış bireyler için vazgeçilmezdir. Yaşam boyu eğitim kapsamında ele alınabilecek bu eğitim etkinlikleri, örgün eğitimin bir alternatifi olmaktan çok örgün eğitimde eksik kalanların veya yetersiz verilenlerin kazandırılması olarak düşünülebilir (Oktay, 2010).

Örgün eğitim açısından ele alındığında pek çok ülkede finansal okuryazarlık kazandırmaya yönelik zorunlu dersler bulunduğu, ayrıca diğer derslerin içerisinde finansal okuryazarlıkla ilgili

öğrenme çıktılarında da yer verildiği görülmektedir. Bazı ülkelerde finansal okuryazarlık eğitiminin bağımsız ders olarak ilköğretim ile birlikte başladığı görülmektedir (Orton, 2007).

Finansal okuryazarlığa sistematik olarak yaklaşan ülkelerin bu konudaki çabalarının değerlendirilmesi amacıyla PISA kapsamında da matematik, fen gibi alanların yanı sıra finansal okuryazarlıkta değerlendirilmektedir (OECD, 2013). Bu boyuttaki değerlendirmeye ülkemiz katılmamaktadır. Bilindiği gibi PISA en güvenilir uluslararası eğitim sistemleri performans değerlendirme indeksi olarak kabul edilmektedir. Uluslararası bir referans olarak PISA'nın temel amacı her bir ülkenin eğitim sisteminin 15 yaş grubu gençleri ne denli iyi eğittiğini ölçmektir. PISA veriye dayalı reform hareketlerinin merkezini oluşturmaktadır (Şirin ve Vatanartıran, 2014). Bu nedenle PISA' finansal okuryazarlık değerlendirmesinde temel aldığı kavramsal yapı önemle irdelenmelidir. Bu üç boyutlu yapı, içerik (content), süreç (process) ve bağlam (context) olarak tanımlanmıştır. PISA tarafından yapılan değerlendirmede finansal okuryazarlıkla ilgili içerik yapısı a) Para ve işlemler, b) Finansal Durum Planlama ve Yönetimi, c) Risk ve Ödül, d) Finans Dünyası olmak üzere dört temel başlık altında belirlenmiştir. PISA finansal okuryazarlık değerlendirmesinde, öğrencilerin finansal bilgilerini iş, eğitim, ev ve aile gibi farklı bağlamlarda uygulama, analiz ve değerlendirme basamaklarında kazanma düzeyi incelenmektedir (OECD, 2013).

Ülkemizde ise meslek liselerindeki alanın gereği bazı zorunlu dersler dışında finansal okuryazarlık ayrı bir ders olarak tanımlanmamıştır. Finansal okuryazarlıkla ilgili beceri ve bilgiler çeşitli derslerin içinde yer almakta ayrıca girişimcilik başta olmak üzere bazı seçmeli derslerle kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu öğrenme çıktılarında ne denli ulaşıldığıyla ilgili veri bulunmamaktadır. Çünkü ülkemizde bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini inceleyen çalışma sayısı azdır. Bu çalışmaların temelinde bu alanda eğitim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini saptamaya yönelik olduğu görülmektedir (Ergün, Şahin, Ergin 2014). Temizel ve Bayram (2011) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışma, öğrencilerin finansal bilgilerini aileden edindiklerini, öğrencilerin temel finans kavramlarında önemli eksiklikler olduğunu ortaya koymuştur. Etkili bir finansal okuryazarlık eğitiminin hem birey hem de toplum açısından önemli sorunların çözümüne yardımcı olacağı açıktır.

Amaç: Bu çalışmanın amacı okul öğretim programlarımızda yer alan finansal okuryazarlık öğrenme çıktılarını saptayarak öngörülen finansal okuryazarlık düzeyini ortaya koymaktır. Bu çalışmada temel eğitim programlarımızda finansal okuryazarlığın bir ara disiplin olarak ele alındığı varsayımıyla, bu disiplinin nasıl tanımlandığı açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ülkemizdeki örgün eğitimde finansal okuryazarlık eğitimi konusunda bir tartışma başlatacağı, bu alanda yapılacak gereksinim analizi çalışmalarına ışık tutacağı umulmaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yönlendirilmiş içerik analizi kullanılmıştır (Hsieh ve Shannon, 2005). Bu içerik yapılandırma yaklaşımında önceki teorik yapı ya da araştırmalarca tanımlanan kavram ve değişkenler kodlama kategorileri olarak kullanılmaktadır. Araştırma verileri doküman analizi ile elde edilmiştir. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı internet sitesinden öncelikle ders listeleri alınmıştır. Mesleki ve teknik eğitim veren okulların öğretim programları ile zorunlu ve seçmeli yabancı dil dersleri bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Sonra araştırma kapsamına alınan tüm ilköğretim, ortaokul ve lise öğretim programları bakanlık sitesinden elde edilmiştir (MEB,2016c). Bu doğrultuda 7'si ilköğretim dersi, 4'ü ilköğretim ve ortaokul düzeyini içeren ders ve 26 ortaokul dersi ile 42 lise dersi olmak üzere toplam 79 ders öğretim programı araştırma kapsamına alınmıştır. Bu programlar 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde uygulamada olan ders öğretim programlarıdır.

Programlar öncelikle belirlenen 60 anahtar sözcük aracılığıyla taranmıştır. Kullanılan anahtar sözcükler iki alan uzmanının görüşlerine göre belirlenmiş, Tablo 1'de sunulmuştur. Programlar bakanlığın sitesinden indirildiğinde PDF (Portable Document Format) biçiminde olup, Acrobat Reader 11 programı kullanılarak okunmuş ve taranmıştır. Anahtar sözcüklerle yapılan tarama işlemi sonrası programlar araştırmacı tarafından gözden geçirilmiştir. Gerek anahtar sözcüklerle tarama gerekse gözden geçirme sırasında programın tamamı ele alınmıştır.

Bu taramalarda, programlarda finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktılarının yer aldığı görülmüştür. Bu öğrenme çıktıları derslere ve sınıf düzeylerine göre kodlanarak bir öğrenme çıktıları

listesi oluşturulmuştur. Yanı sıra farklı öğrenme çıktılarına yönelik olarak önerilen bazı etkinliklerin finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktılarına hizmet edebileceği görülmüştür. Programda açıkça yer almayan bu öğrenme çıktıları da finansal okuryazarlık öğrenme çıktıları listesine eklenmiştir. Elde edilen öğrenme çıktıları Bloom Taksonomisinin yeniden düzenlenmiş haline göre tablolaştırılmış, böylece hem içerik hem de bilişsel süreçler boyutunda finansal okuryazarlıkla ilgili olarak öngörülen yeterlikler ve düzeyleri tanımlanmaya çalışılmıştır. Oluşturulan tablolarla ilgili iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Bloom taksonomisinin yeniden gözden geçirilmiş hali bilgi ve bilişsel süreçler olmak üzere iki boyutlu yapıdadır (Anderson, & Krathwohl, 2010). Bilgi boyutu olgusal bilgi, kavramsal bilgi, işlemsel bilgi ve bilişötesi bilgilerden oluşmaktadır. Öte yandan bilişsel süreçler, hatırlama, kavrama, uygulama, analiz, değerlendirme ve yaratma basamaklarından oluşmaktadır.

Tablo 1. Çalışmada kullanılan anahtar sözcükler

Alacak	Değer	Girişim	Kaynak	Ödeme	Tüketici
Alıcı	Döviz	Haciz	Kazanç	Para	Ücret
Alışveriş	Ekonomi	Harcama	Kredi	Reklam	Üretici
Arz	Enflasyon	Havale	Kur	Risk	Üretim
Asgari	Faiz	Hesap	Lira	Sermaye	Ürün
Banka	Fatura	Hisse senedi	Maaş	Sigorta	Vade
Borç	Fiyat	İhtiyaç	Mali	Talep	Vergi
Bütçe	Gelir	İsraf	Mevduat	Temettü	Dask
Borsa	Fon	İstek	Maliyet	Tasarruf	Yatırım
Çek	Gereksinim	Kar	Nakit	Tutumlu	Zarar

BULGULAR VE YORUMLAR

Öğretim programlarımızda yer alan finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktıları öğretim kademelerine göre gruplanarak tablo haline getirilmiştir. Tablo 2’de öğretimin ilk kademesi olan ilkökul (1.-4. Sınıf) öğrenme çıktıları ve bunların ders ve sınıflara göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 2. Ders ve Sınıflara göre İlkokul (1-4. Sınıf) programlarında yer alan finansal okuryazarlık öğrenme çıktıları

Ders	Sınıf	Öğrenme Çıktısı	
Matematik	1,2	1. Paralarımızı(1, 5, 10, 25, 50 kr. ve 1, 5, 10, 20, 50 TL) tanır.	
	2,	2. Paralarımızla ilgili problemleri çözer.	
	3, 4	3. Paralarımızla ilgili problemleri çözer ve kurar.	
Hayat Bilgisi	1	4. Evlerde kullanılan kaynakların hayatımızdaki yerini ve önemini belirtir.	
	1	5. Paranın değişim aracı olarak işlevini fark eder.	
	1	6. Aile bütçesi hazırlama çalışmalarına katılarak paranın sınırlı bir kaynak olduğunu fark eder.	
	2	7. İnsanların niçin tasarruf yaptıklarını araştırır ve yeterli para biriktirinceye kadar isteklerini erteler.	
		8. Okuldaki kaynakları bilinçli tüketmenin önemini açıklar.	
	2	9. Kendi parasını uygun biçimde, önceliklerini belirleyerek harcar.	
	3	10. Tüketici olarak sahip olduğu hakları bilir ve bilinçli tüketici davranışları sergiler.	
	3		
	Fen Bilimleri	3	11. Elektrik ve su gibi kaynakların tasarruflu kullanılmasının önemini kavrar ve bu kaynakların kullanımında tasarruflu davranır.
			12. Reklamlarda verilen mesajları sorgular. *
Türkçe	1-5*		
Sosyal Bilgiler	4	13. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt eder.	
	4	14. İhtiyaçlarından hareket ederek insanların temel ihtiyaçları hakkında çıkarımlarda bulunur.	
	4	15. Mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirir.	
	4	16. Satın alacağı ürünleri belirlenen standartlara göre değerlendirir.	
	4	17. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.	
	4	18. Bütçesine uygun alışveriş listesi hazırlar. *	

*Programda önerilen etkinlikten yola çıkılarak eklenmiştir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretimin ilk dört yılında matematik dersi öğretim programında 2, hayat bilgisi dersi öğretim programında 7, sosyal bilgiler dersi öğretim programında 6, Türkçe dersi öğretim programında 1 ve fen bilimleri dersi öğretim programında 1 olmak üzere finansal okuryazarlıkla ilgili olabilecek 18 öğrenme çıktısına rastlanmıştır.

Matematik dersi öğretim programında yer alan finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktılarına bakıldığında 1. ve 2. Sınıfta değer ölçüsü olarak paralarımızın tanıtıldığı ve 2 sınıfta paralarımızla ilgili problemlerin çözümüne yer verildiği görülmektedir. Bunlardan başka matematik programında 4. sınıfta farklı konularla ilgili problem çözme ve kurma öğrenme çıktılarıyla ilgili olarak “Problemlerde günlük hayat problemlerine yer verilir.” açıklamasına yer verilmesi bu problemlerin içeriğinin para ve alışverişle ilgili olabileceğini düşündürmektedir. Özetlemek gerekirse öğretimin ilk basamaklarında matematik dersi öğretim programında paraların tanınması, para ile ilgili problemlerin çözümü ve kurulması hedeflenmektedir.

Hayat bilgisi dersi öğretim programında ise paranın işlevi, sınırlılığı, parasını planlı harcama, bilinçli tüketimle yönelik öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında da benzer şekilde istek ve ihtiyacın farkı, bilinçli tüketimle ilgili 5 öğrenme çıktısına yer verilmiştir. Ayrıca programda “Verilen tahmini bütçeye göre alışveriş listesi hazırlar.” şeklinde bir etkinliğe de yer verilmiştir. Bu etkinliğin “Bütçesine uygun alışveriş listesi hazırlar” şeklinde ifade edilen bir öğrenme çıktısını işaret ettiği düşünülerek, listeye bir öğrenme çıktısı daha eklenmiştir. Fen bilimleri ders öğretim programında yine tasarruf ve kaynakların sınırlılığına vurgu yapan bir öğrenme çıktısının doğrudan olmasa da finansal okuryazarlıkla ilgili olduğu düşünülmüştür. Benzer şekilde Türkçe dersi öğretim programında yer alan “Reklamlarda verilen mesajları sorgular.” öğrenme çıktısının dolaylı olarak öğrencilerin finansal okuryazarlık yeterliklerini etkileyebileceği düşünülmüştür. Özetle ilk dört sınıfta para kavramı, bütçe, tasarruf, bilinçli tüketimle ilgili öğrenme çıktıları yer almaktadır. İlk 4 sınıfta yer alan finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktılarının Bloom taksonomisine göre çözümlemesi ise Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde ilkökul (1-4. sınıf) programlarındaki finansal okuryazarlık öğrenme çıktılarının bilgi boyutunda kavramsal alanda yoğunlaştığı, bu boyutu işlemsel bilgilerin izlediği görülmektedir. Öte yandan öğrenme çıktıları bilişsel süreçlerde anlama ve uygulama düzeyinde yoğunlaşmıştır.

Tablo 3. *İlkökul (1-4. Sınıf) programlarındaki finansal okuryazarlık öğrenme çıktılarının Bloom taksonomisine göre dağılımı*

Bilgi Boyutu	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümleme	Değerlendirme	Yaratma
Olgusal	1	5				
Kavramsal		4, 7, 8, 11 12, 13, 14,	2, 3, 10, 11, 16, 18		15	
İşlemsel		6	9, 17			
Üst Bilişsel						

Tablo 4’te öğretimin ikinci kademesi olan ortaokul (5.-8. Sınıf) öğrenme çıktıları ve bunların ders ve sınıflara göre dağılımı yer almaktadır. Tablo 4’te görüldüğü gibi matematik dersi öğretim programında 2, sosyal bilgiler dersi öğretim programında 3, vatandaşlık dersi öğretim programında 2, öğrenme çıktısının finansal okuryazarlık ile ilişkili olduğu görülmüştür. Yanı sıra teknoloji ve tasarım dersi öğretim programında 1 ve seçmeli derslerden bilişim teknolojileri ve yazılım, halk kültürü ve medya okuryazarlığı öğretim programlarında 1’er öğrenme çıktısının finansal okuryazarlık ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Matematik dersinde ele alınan “Birbirine oranı verilen iki çokluktan, biri verildiğinde diğerini bulur.” öğrenme çıktısı doğrudan finansal okuryazarlığı işaret etmemekle birlikte programda bu kazanımla ilgili olarak “Günlük yaşam durumlarına ilişkin örnekler üzerinde çalışmalar yapılır” vurgusu yapılmıştır. Matematik dersi programında, programın genel amaçlarında vurgulandığı üzere, öğrencilerin matematiksel kavramları ve bu derste kazandıkları becerileri günlük hayatta ve farklı disiplinlerde kullanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda matematik programı diğer öğrenme çıktıları ve diğer sınıf düzeylerinde verilen örnekler ve problemlerle finansal okuryazarlıkla ilgili

anlayış ve becerileri desteklemektedir. Benzer şekilde “Yüzde ile ilgili problemleri çözer.” öğrenme çıktısıyla ilgili olarak basit faiz problemlerine yer verilmesi vurgusu yapılmıştır.

Tablo 4. Ders ve sınıflara göre ortaokul (4.-8. sınıf) programlarında yer alan finansal okuryazarlık öğrenme çıktıları

Ders	Sınıf	Öğrenme Çıktısı
Matematik	7	1. Birbirine oranı verilen iki çokluktan biri verildiğinde diğerini bulur.
	7	2. Yüzde ile ilgili problemleri çözer.
Sosyal Bilgiler	5	3. Ekonomideki insan etkisini fark eder.
	6	4. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
	6	5. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.
Vatandaşlık	8	6. Vatandaşlık görevlerini yerine getirmenin önemini kavrar.
	8	7. Toplumsal sorunların farkına varır ve bunlar hakkında konumuna uygun çözüm önerileri geliştirir
Teknoloji ve Tasarım	8	8. Reklam senaryosunu kullanarak basit çizimlerle reklam öykü panoları hazırlar.
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım*		9. BİT'nin kullanımında gizlilik ve güvenlik boyutlarını açıklar.
Halk Kültürü*	8	10. Atasözü ve deyimlerin sözlü kültür içindeki yerini ve bunların halkın düşüncesini, yaşayışını, değer yargılarını yansıttığını fark eder.
Medya Okuryazarlığı*		11. Amaç ve hedef kitlesine uygun farklı türde medya iletileri oluşturur.

*Seçmeli dersler

Sosyal bilgiler ve vatandaşlık dersi öğretim programı öğrenme çıktıları finansal okuryazarlıkla ilgili vergi, verginin önemi ve israftan kaçınmaya yer vermektedir. Teknoloji tasarım dersi öğretim programında yer alan reklam hazırlamayla ilgili öğrenme çıktısının ise bilinçli tüketici olmayla ilişkili olduğu düşünülmüştür. Seçmeli derslerden medya okuryazarlığı öğretim programından alınan öğrenme çıktısı da teknoloji tasarım dersiyle benzer şekilde değerlendirilmiştir. Seçmeli derslerden bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programında yer alan öğrenme çıktısı ise internet bankacılığı, kredi kartlarının kullanımı konusundaki risklerle ilintili olabilecek bir öğrenme çıktısıdır. Halk kültürü dersi öğretim programından alınan öğrenme çıktısına ulaşmak için incelen deyim ve atasözlerinin bazılarının finansal okuryazarlıkla ilgili olumlu mesajlar içeren nitelikte olması nedeniyle listeye alınmıştır. Verilen örnek ve etkinliklerden yola çıkarak bu öğrenme çıktısı “Para ve yönetimiyle ilgili deyim ve atasözlerini açıklar.” şeklinde yorumlanmıştır.

Tablo 5. Ortaokul (4.-8. Sınıf) programlarındaki finansal okuryazarlık öğrenme çıktılarının Bloom Taksonomisine göre dağılımı

Bilgi Boyutu	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümleme	Değerlendirme	Yaratma
Olgusal		3,7				
Kavramsal		4,5,6,8,9,10,11	1,2			
İşlemsel						
Üst Bilişsel						

Tablo 5 incelendiğinde Ortaokul (4.-8. Sınıf) programlarındaki finansal okuryazarlık öğrenme çıktılarının bilgi boyutunda kavramsal alanda yoğunlaştığı, bu boyutu olgusal bilgilerin izlediği görülmektedir. Öte yandan öğrenme çıktıları bilişsel süreçlerde anlama düzeyinde yoğunlaşmıştır. Tablo 6’da öğretimin ikinci kademesi olan Lise (9.-12 Sınıf) öğrenme çıktıları ve bunların ders ve sınıflara göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 6. *Ders ve sınıflara göre lise (9.-12. sınıf) programlarında yer alan finansal okuryazarlık öğrenme çıktıları*

Ders	Sınıf	Öğrenme Çıktısı
Matematik	9	1. Oran ve orantı kavramlarını gerçek/gerçekçi hayat durumlarını modellemede ve problem çözmede kullanır.
	9	2. Denklem ve eşitsizlikleri gerçek/gerçekçi hayat durumlarını modellemede ve problem çözmede kullanır.
Matematik (Temel Düzey) *	11	3. Gelirleri-giderleri göz önüne alarak birey, aile ve kurum bütçesi oluşturur.
	11	4. Yüzde, oran ve orantı kavramlarını günlük hayatta karşılaştığı durumların analizinde ve problem çözme sürecinde kullanır.
	11	5. Günlük hayatta periyodik olarak tekrar eden durumları içeren problemleri çözer.
	11	6. Seyahatlerde mümkün olan alternatifleri (Maliyet- zaman analizi) karşılaştırır.
Fizik	9	7. Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarının avantaj ve dezavantajlarını toplum, teknoloji ve çevre faktörlerini göz önünde bulundurarak karşılaştırır ve sunar.
Tarih	11	8. Osmanlı Devleti'nin ekonomi anlayışını ve yapılanmasını analiz eder.
Bilgi ve İletişim Teknolojisi *		9. Hafıza depolama araçlarının hız, maliyet ve kapasite bakımından karşılaştırır.
Demokrasi. Ve İnsan Hakları*		10. Bilinçli bir tüketici olmak konusunda çevresindekileri yönlendirir.
		11. İhtiyaçların farkında olunması ve önem sırasına konulması, ihtiyacı karşılayacak mal ve hizmetlerin alternatiflerinin belirlenmesi ve incelenerek satın alınmasının önemini bilir.
Hz. Muhammed'in Hayatı *		12. Kadın ve erkek her bireyin mülkiyet ve tasarruf hakkının bulunduğunu anlatan söz ve davranışlarını kavrar.
İşletme*		13. Mükellef kavramını örneklerle açıklar. 14. İhtiyaç kavramını örneklerle açıklar. 15. İhtiyaçları önem sırasına göre sınıflandırır. 16. Verimlilik kavramını örneklerle açıklar. 17. Üretim kavramını örneklerle açıklar. 18. Tüketim kavramını örneklerle açıklar. 19. Mal kavramını örneklerle açıklar. 20. Fayda kavramını örneklerle açıklar 21. İşletmeleri üretilen mal ve hizmet çeşidine göre sınıflandırır. 22. Finansman ve finansmanla ilgili kavramları açıklar. 23. Finansman kaynaklarını sıralar. 24. Finansman kaynakları arası farklılıkları açıklar. 25. Pazar ve pazarlama kavramlarını açıklar. 26. Pazarlamada reklamın rolünü açıklar. 27. Üretimde gelir-gider ilişkisini örneklerle açıklar. 28. İşletmelerin çalışanlara karşı sorumluluklarını açıklar.
Girişimcilik*		29. Temel ekonomi kavramlarını ve aralarındaki ilişkilerini açıklar. 30. Fizibilite etüdünün amacını açıklar. 31. Fizibilite etüdünün aşamalarını sıralar. 32. Fizibilite raporu taslağı hazırlar. 33. İş plânı taslağı hazırlar. 34. Hukukî şekilleri bakımından işletmelerin özelliklerini açıklar. 35. Ekonomik yapı bakımından işletmelerin özelliklerini açıklar. 36. İşleyişleri bakımından işletmelerin özelliklerini örneklerle açıklar. 37. İşletmelerin yasal statüsünü ve sorumluluklarını açıklar. 38. Girişimcileri destekleyen kurum ve kuruluşları belirtir. 39. Girişimcileri destekleyen kurum ve kuruluşların sunduğu imkânlara örnekler verir.
Ekonomi*		40. İhtiyaç kavramını örneklerle açıklar. 41. Mal ve hizmet kavramlarını açıklayarak sınıflandırır. 42. Fayda kavramını örneklerle açıklar.

-
43. Gelir kavramını örneklerle açıklar.
 44. Üretim kavramını açıklayarak üretim faktörlerini sıralar.
 45. Tüketim kavramını örneklerle açıklar.
 46. Kaynaklar ile ihtiyaçlar arasındaki dengesizliği örneklendirir.
 47. Talep kavramını ve talebe etki eden faktörleri örneklerle açıklar.
 48. Arz kavramını ve arza etki eden faktörleri örneklerle açıklar.
 49. Fiyat oluşumunu etkileyen faktörleri açıklar.
 50. Piyasa denge fiyatını grafikte gösterir.
 51. Arz ve talepte meydana gelen değişmelerin fiyat üzerindeki etkilerini açıklar.
 52. Mübadele ve para kavramlarını açıklar.
 53. Paranın tarihsel gelişimini açıklar.
 54. Ekonomide paranın yeri, önemi ve fonksiyonlarını örneklerle açıklar.
 55. Para ile ilgili kuruluşların görev yetki ve sorumluluklarını açıklar.
 56. Bankaların ekonomideki görev ve sorumluluklarını açıklar.
 57. Merkez bankasının ekonomideki yerini ve önemini açıklar.
 58. Döviz piyasasını açıklar.
 59. Enflasyon kavramını açıklayarak enflasyon türlerini belirtir.
 60. Enflasyon endekslerinin (TÜFE ve ÜFE) farklılıklarını açıklar.
 61. Ekonomik sistem içerisinde enflasyonun yol açtığı etkileri ortaya koyar.
 62. Enflasyondan korunmak için alınması gereken önlemlerle ilgili öneriler geliştirir.
 63. Ödemeler dengesi kavramını açıklayarak ödemeler bilançosu ana hesaplarının sonuçlarını yorumlar.
 64. Döviz ve döviz kuru kavramlarını açıklar.
 65. Devalüasyon kavramını açıklayarak nedenlerini ortaya koyar.
 66. Belli başlı uluslararası ekonomik kuruluşları sıralar.
 67. Uluslararası ekonomik kuruluşların Türk ekonomisine etkilerini değerlendirir.
-

*Seçmeli dersler

Tablo 6'da görüldüğü gibi matematik dersi öğretim programında 6, fizik dersi öğretim programında 1, tarih dersi öğretim programında 1 ve seçmeli derslerden bilgi ve iletişim teknolojisi dersi öğretim programında 1, demokrasi ve insan hakları dersi programında 3, Hz. Muhammed'in hayatı dersi öğretim programında 1 öğrenme çıktısına rastlanmıştır. Konu alanları gereği finansal okuryazarlıkla ilişkili üç dersten işletme dersi programında 16, girişimcilik dersi programında 11, ekonomi dersi programında 25 öğrenme çıktısına yer verilmiştir.

Matematik dersi öğretim programında yer alan iki öğrenme çıktısı gerçek hayat problemlerinde kullanma vurgusuyla finansal okuryazarlıkla ilişkili bulunmuştur. "Denklem ve eşitsizlikleri gerçek/gerçekçi hayat durumlarını modellemede ve problem çözmede kullanır." Öğrenme çıktısından sonra bu problemlere "(elektrik, su vb. fatura ve ödemeler; faiz; alım-satım ve kâr-zarar)" şeklinde açıklıkta getirilmiştir. Matematik programında yer alan diğer 4 öğrenme çıktısı ise bütçe oluşturma, maliyet zaman analizi yapma, yatırım araçlarını karşılaştırma gibi önemli bilgi ve becerileri kapsamaktadır. Bu öğrenme çıktıları Bilinçli Tüketici Aritmetiği konusunun altında 11. Sınıf temel matematik dersi programında yer almaktadır. Programda 72 saat olması öngörülen 11. Sınıf Temel matematik dersi programının 32 saatinin Bilinçli Tüketici Aritmetiği konusuna ayrılmıştır. 11. ve 12. sınıfta matematik dersi bütün öğrenciler için zorunlu değildir. Matematik dersini seçmek isteyen öğrencileri için ise farklı iki seçenek mevcuttur. İlk seçenek temel matematik 11 ve 12. Sınıf dersidir. Haftada 2 saat olarak önerilen bu dersi üniversite sınavı ikinci aşamasında dil alanı ve sosyal bilimler tercih edecek öğrenciler tercih etmektedir. İkinci seçenek ise haftada 6 saat olarak belirtilen ileri matematiktir. Bu durumda fen matematik alanında tercih yapacak öğrenciler finansal okuryazarlıkla ilgili bilgi ve becerilerle 11. ve 12. sınıfta matematik dersinde karşılaşmamaktadır.

Fizik dersinde "Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarının avantaj ve dezavantajlarını toplum, teknoloji ve çevre faktörlerini göz önünde bulundurarak karşılaştırır ve sunar." öğrenme çıktısı "Enerji tasarruf yollarını sorgular." şeklinde yapılan açıklama nedeniyle finansal

okuryazarlıkla ilintili bulunmuştur. Tarih dersinde “Osmanlı Devleti’nin ekonomi anlayışını ve yapılanmasını analiz eder.” öğrenme çıktısı ise bu çıktıyla ilgili olarak programda yapılan “kullanılan paralarla ilgili sunular hazırlanır.” ve “mali yapı, üretim yapısı, tüketim, ulaşım ve ticaret, para ve finansman, esnaf birlikleri ve narh sistemi ele alınacaktır.” açıklamaları nedeniyle finansal okuryazarlıkla ilintili bulunmuştur. Seçmeli derslerden bilgi ve iletişim teknolojisi dersi programında yer alan öğrenme çıktısı maliyet yarar analizi becerileriyle ilgilidir. Demokrasi ve insan hakları dersinde yer alan öğrenme çıktıları bilinçli tüketicilikle ilgilidir. Hz. Muhammed’in Hayatı ise ekonomik özgürlük kavramını algılamasına katkı sağlayacağı için finansal okuryazarlıkla yakından olmasa da ilişkili bulunmuştur.

Lise programında finansal okuryazarlıkla yakından ilişkili ekonomi, işletme ve girişimcilik isimlerinde üç seçmeli ders daha bulunmaktadır. Özellikle ekonomi dersi öğretim programı temelde ekonominin öğelerine ve bu öğeler arası ilişkilere odaklanmasına karşın bireyin finansal kavrayışını artıracak birçok önemli kavram ve bilgiye yer vermektedir. İşletme ve girişimcilik dersleri öğretim programları ise ekonomi dersi kadar kapsamlı olmasa da temel finansal kavramların yanı sıra finansal kaynaklar konusunda önemli bilgiler içermektedir. Tablo 7’ de bu öğrenme çıktılarının Bloom taksonomisine göre çözümlenmesine yer verilmiştir.

Tablo 7. Lise (9.-12.. Sınıf) programlarındaki finansal okuryazarlık öğrenme çıktılarının Bloom Taksonomisine göre dağılımı

Bilgi Boyutu	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümleme	Değerlendirme	Yaratma
Olgusal	,38,66				67	
Kavramsal	31,59	7*,8* 10,11,12,13,14,15, 16,17,18,19,20,21, 22,23,24,25,26,27, 28,29,30,34,35,36, 37,39,40,41,42,43, 44,45,46,47,48, 49,50,51,52,53, 54,55,56,57,58, 60,61,62,64,65	1*,2*	9,32,33		
İşlemsel		63	3	4,5,6		
Üst Bilişsel						

*Bütün öğrenciler için zorunlu öğrenme çıktıları

Tablo 7 incelendiğinde Lise (9.-12. Sınıf) öğretim programlarındaki finansal okuryazarlık öğrenme çıktıları açısından ele alındığında kavramsal alanda yoğunlaştığı, bunu işlemsel bilgilerin izlediği görülmektedir. Öte yandan öğrenme çıktıları bilişsel süreçler boyutunda anlama düzeyinde yoğunlaşmıştır. Bu düzeyi sırasıyla çözümleme, hatırlama ve uygulama düzeyleri izlemektedir. Öte yandan bu öğrenme çıktılarından yalnızca 1,2,6 ve 7 çıktıların bütün öğrenciler için zorunlu olduğu dikkate alındığında bu 4 öğrenme çıktısının da bilgi boyutunda kavramsal alanda olduğu, öğrenme çıktıları bilişsel süreçler boyutu açısından incelendiğinde 2’sinin anlama, 2 sinin uygulama basamağında olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada öğretim programlarımızda yer alan finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktıları incelenmiştir. Çalışmanın amacı örgün eğitim programlarımızda öngörülen finansal okuryazarlık düzeyini saptamaktır. Yapılan çalışma sonucunda zorunlu dersler temel alındığında finansal okuryazarlıkla ilgili en fazla öğrenme çıktısının ilkökul (1-4. Sınıf) düzeyinde yer aldığı, bunu ortaokul ve lisenin izlediği görülmüştür. Seçmeli dersler ele alındığında ise ekonomi, işletme ve girişimcilik seçmeli dersleri nedeniyle lise düzeyinde finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktıları çokluğu dikkat çekmektedir. Ancak uygulamaya göre (MEB, 2015) 11 ve 12. sınıflardaki öğrenciler için hangi derslerin seçmeli olarak açılacağı öğrencinin talebi ve okulun olanakları doğrultusunda belirlenmekte, en az 10 öğrenci tarafından seçilen dersler açılabilir. Okullarda ekonomi, işletme ve girişimcilik derslerini verebilecek kadrolu öğretmenlerin sayısının yetersizliği bu derslerin seçmeli ders olarak öğrencilere önerilmesinin önünde engeldir. Seçmeli derslerin daha

çok kadrolu öğretmenlerin verebileceği dersler arasından belirlendiği bilinmektedir. Yanı sıra öğrenciler daha çok üniversiteye giriş sınavında onları destekleyecek derslere yönelmektedir. İşletme, girişimcilik ve ekonomi dersleri dışında kalan seçmeli dersler ise finansal okuryazarlık yeterliklerini kazandırmakta son derece yetersizdir.

Zorunlu dersler incelendiğinde finansal okuryazarlıkla ilgili olarak en fazla öğrenme çıktısına Sosyal Bilgiler dersinde yer verildiği görülmektedir. Özellikle ilkokul aşamasında, Sosyal Bilgiler dersinin öncesinde yer alan Hayat Bilgisi dersi ile birleştirilerek ele alındığında bireyin finansal okuryazarlık gereksinimlerine yönelik tutarlı bir yaklaşım göze çarpmaktadır. Aynı dönemde matematik derslerinde paraların tanıtımı ve parayla ilgili problemlerin çözümüne yer verilmesi de finansal okuryazarlık açısından ilkokulda diğer okul dönemlerine göre daha olumlu bir yapıya işaret etmektedir.

Matematik dersi programlarının finansal okuryazarlık açısından önemi ilk dört yıldaki parayla ilgili öğrenme çıktılarıyla sınırlı değildir. Matematik derslerinde günlük yaşam durumlarıyla ilgili (alışveriş, faiz, kar, zarar gibi) örnekler verilirken ve problemler çözülürken tüm düzeylerde finansal okuryazarlıkla ilgili yeterliklere yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Temelde matematik bilgi ve becerilerinin uygulanmasına yönelik olan bu çalışmalar, öğrencilerin ilgili kavramları öğrenmesi içinde önemlidir. Ancak günümüzde sahip olunması gereken önemli finansal okuryazarlık bilgi ve becerileri içeren bir ünite -Bilinçli Tüketici Aritmetiği- ne yazık ki bütün öğrencilerin almadıkları temel matematik 11. Sınıf programında yer almaktadır. Temel düzeyde matematik öğrenen öğrenciler için gerekli görülen bu ünitenin ileri düzeyde matematik öğrenecek öğrenciler için gerekli görülmemiştir. Bunun nedeni matematik becerilerine sahip bireyin bu becerilerini farklı bağlamlarda kullanabileceği varsayımı olabilir. Nitekim PISA 2012 sonuçları öğrencilerin matematik edimleri ile finansal okuryazarlıkları arasında yüksek ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan Avustralya, Estonya, Belçika, Yeni Zelanda gibi ülkelerin finansal okuryazarlık puanları, matematik ve okuma puanlarının yordadığından yüksektir. Buna karşın Fransa, İtalya ve Slovenya'nın finansal okuryazarlık puanları, matematik ve okuma puanlarının yordadığından düşüktür (OECD,2014). Bu sonuçlar öğrencilerin matematik yeterliklerinin finansal okuryazarlık açısından önemli olduğunu, ancak finansal okuryazarlığın matematik eğitimi ile doğrudan kazanılan bir yeterlik olmadığını göstermektedir.

Hem zorunlu hem de seçmeli dersler programları dikkate alındığında finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktılarının en önemli vurgusunun tasarruf olduğu, gelir-gider dengesi (bütçe) ve bilinçli tüketimle ilgili bilgilerin kavranmasının öngörüldüğü söylenebilir. Bir başka ifade ile ilgili seçmeli derslerin tamamını seçen ve hem bu derslerde hem de zorunlu derslerde tüm öğrenme çıktılarına ulaşan bir öğrenci, kaynaklarını tasarruflu kullanacak, gelir ve giderini dengeleyecek, tüketici olarak bilinçli kararlar verecektir. En iyi olasılıkta bile kazanılan bu olumlu yeterlikler, ne yazık ki günümüz gereksinimlerini karşılamaktan uzaktır. Örnek vermek gerekirse PISA öğrenme çıktıları para ve işlemler konu alanında başlığı altında öğrencilerin para dışındaki ödeme yollarını kullanmasını, paranın transferi için kullanılan yolların farkında olmasını gerektirmektedir. PISA'nın tanımladığı yeterliklere göre 15 yaşındaki öğrenciler, kredi almanın amacını kavramalı, hisse senedi ve diğer yatırım araçlarını bunların özellik ve risklerini kavramalı, finansal suçları ve bunlardan korunma yollarını bilmelidir.

Özetlemek gerekirse öğretim programlarımızda açıkça tanımlanmış bir yeterlik olmamakla birlikte okul programlarımızda finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktılarına yer verilmektedir. Ancak bu öğrenme çıktıları bireylerin günümüzdeki ve gelecekteki yaşamlarını yürütmeleri için yeterli değildir. Bu haliyle bireylerin finansal okuryazarlık eğitim gereksinimleri, okul dışı yaşantılarına bırakılmış gözükmektedir. Yapılan araştırmalar finansal okuryazarlıkla ailenin sosyo-ekonomik düzeyi arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Mandell,2008). Bir başka ifade ile sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerden gelen bireyler parayı daha iyi yönetmektedir. Dolayısıyla okul eğitiminin bu konudaki zayıflığı daha çok alt sosyo-ekonomik düzeylerden gelen öğrencileri etkilemektedir. Oysa eğitimin bireyler arasındaki fırsat eşitsizliklerini ortadan kaldırması ve onu her yönden geliştirmesi gerekir.

ÖNERİLER

Bu çalışmanın sonuçlarına dayalı olarak öncelikli olarak finansal okuryazarlığın okul programlarımızda daha sistematik olarak ele alınması, özellikle ortaokul ve lisede bu yeterliklerin derslere birbirlerini destekleyecek şekilde dağıtılması gerektiği söylenebilir. Bunu sağlamak için 12 yıllık zorunlu eğitimin tüm sınıf düzeyleri için öğrenci yeterliklerinin tanımlanmasını içeren bir çerçeve program oluşturulabilir. Bu çerçeve programla, yalnız örgün eğitimin değil, çağ nüfusunu hedef alan okul dışı eğitim etkinliklerinin de niteliğinin artacağı düşünülebilir. Başka ülkelerdeki örneklerinde olduğu gibi bu konudaki çalışmaları koordine etmek için bir komisyon oluşturulabilir. Bu çalışmaların zaman alacağı düşünülerek, kısa sürede yapılabilecek düzenlemelere de yer verilebilir. Örneğin Temel Matematik 11. sınıf programının da yer alan “Bilinçli Tüketici Aritmetiği” konusu bütün öğrencilerin aynı şekilde yararlanmasına olanak verecek şekilde programa yerleştirilebilir. Lise düzeyinde Ekonomi dersinin daha çok öğrenci tarafından seçilmesi için çaba gösterilebilir. Hizmet içi eğitimle bu dersi verecek öğretmen sayısı artırılabilir. Öğretmen yetiştiren programlarda da finansal okuryazarlıkla ilgili seçmeli derslere yer verilmesi yoluyla hem öğretmenlerin kendi bireysel gereksinimlerinin hem de finansal okuryazarlık eğitimi verecek öğretmen gereksiniminin karşılanması sağlanabilir.

Bu araştırmanın sonuçları finansal okuryazarlık açısından okul programlarındaki yetersizliği ortaya koysa da gerçekleşen öğrenme düzeyini ortaya koymak amacıyla yeni araştırmalara gereksinim duyulduğu da açıktır. Bu doğrultuda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini ve bu düzeyle ilgili değişkenleri inceleyen çalışmaların tüm öğretim basamaklarında yapılması gerektiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- AEP (2012). Aile Eğitim Programı: İktisat. <https://www.aep.gov.tr/egitim-icerikleri/iktisat/> adresinden 10 Mart 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2010). *Öğrenme, öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama*. (çev. DA Özçelik). Ankara: Pegem Akademi.
- Atkinson, A. & F. Messy (2013). Promoting financial inclusion through financial education: OECD/INFE Evidence, Policies and Practice. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 34, OECD.
- Can, B.A. (2013). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin kredi kartı kullanım alışkanlıklarını belirlemeye yönelik bir pilot araştırma. *Mevzuat Dergisi*, 16 (186), <http://www.mevzuatdergisi.com/2013/05a/01.htm> adresinden 22 Haziran 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Ergün, B., Şahin, A., & Ergin, E. (2014). Finansal okuryazarlık: İşletme bölümü öğrencileri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7(34), 847-864.
- Evans, D. S. (2004). The growth and diffusion of credit cards in society. *Payment Card Economics Review*, 2, 59-76.
- FODER (2016) *Tüzük*, <http://www.fo-der.org/tuzuk-2/> adresinden 22 Haziran 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Güvenç, H (2015). Finansal okuryazarlık: PISA ve Jump\$tart koalisyonu bireysel finans eğitimi standartlarının karşılaştırılması. *II. International Eurasian Educational Research Congress/ 2. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi* 8-10 Haziran Ankara.
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- INFE (2009) *Financial Education and the Crisis: Policy Paper and Guidance*. Retrieved on 22-May- 2016, at URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/41/55/50264221.pdf>
- Jones, J.E. (2005). College students' knowledge and use of credit. *Financial Counseling and Planning*, 16(2), 9-16.
- Karadeniz, O., & Durusoy, N. (2013). Türkiye'de yaşlı yoksulluğu. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3, 77-102.
- Kılıç,C., Savrul,B. K., Bayar, Y. (2014). Türkiye ekonomisinde 2000 Yılı ve Sonrasında yaşanan finansal krizlerin evlenme-boşanma ve intiharlar üzerindeki etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40,131-146.
- Mandell, L. (2008). *The financial literacy of young American adults: Results of the 2008 National Jump \$tart Coalition survey of high school seniors and college students*. Washington, DC: The Jump \$ tart Coalition for Personal Financial Literacy.

- MEB (2015). *Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ortaogrkurumyon_0/yonetmelik.pdf. adresinden 22 Haziran 2016 tarihinde indirilmiştir.
- MEB, (2016a) *Bütçemi Yönetebiliyorum Projesi Eğiticilerin Eğitimi* <http://hbogm.meb.gov.tr/www/butcemiyonetebiliyorum-projesinde-81-ilmizinin-egitici-egitimi-gerceklestirildi/icerik/500>. adresinden 22 Haziran 2016 tarihinde indirilmiştir.
- MEB. (2016b). *Yaygın Eğitim Programları*. <http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/?q=38&alan=Ki%C5%9Fisel%20Geli%C5%9Fim%20ve%20E%C4%9Fitim#> adresinden 22 Haziran 2016 tarihinde indirilmiştir.
- MEB (2016c). *Öğretim programları*, <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72> adresinden 22 Haziran 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Miser, R. (2002). Küreselleşen dünyada yetişkin eğitimi. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1), 55-60.
- Noctor, M., Stoney, S., & Stradling, R. (1992). *Financial literacy: a discussion of concepts and competences of financial literacy and opportunities for its introduction into young people's learning*. London: National Foundation for Educational Research.
- OECD (2005). *Improving financial literacy: Analysis of issues and policies. Announcement of publication and outline of publication*. Retrieved on 22-May-2016, at URL: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/improvingfinancialliteracyanalysisissuesandpolicies.htm>
- OECD (2011). *Education at a Glance 2011: OECD Indicators*, OECD Publishing. Retrieved on 22-May- 2016, at URL: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/48631582.pdf>
- OECD (2013). *Financial literacy framework, PISA 2012 Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading, Science, Problem Solving and Financial Literacy*, OECD Publishing. Retrieved on 22-May-2016, at URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264190511-7-en>
- OECD (2014). *PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century* (Volume VI), PISA, OECD Publishing. Retrieved on 22-May2016, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208094-en>
- Oğuzkan, F. (1985). *Orta dereceli okullarda öğretim* (Amaç, İlke Yöntem ve Teknikler) Ankara: Emel Matbaacılık.
- Oktay, A. (2010). 21. Yüzyılda yeni eğilimler ve eğitim. *21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi* Editörler: Oğuz, O., Oktay, Ayhan, H. Ankara: Pegem Ayayinevi (2. Basım) 1-19
- Orton, L. (2007). *Financial literacy: Lessons from international experience*. Canadian Policy Research Networks, Incorporated. Retrieved on 22-May-2016, at URL: <http://canlearnsociety.ca/wp-content/uploads/2013/01/Financial-Literacy-Lessons-from-International-Experience.pdf>
- Paramiyönetebiliyorum (2016). www.paramiyonetebiliyorum.net. adresinden 22 Haziran 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Şirin, S.R. ve Vatanartıran, S. (2014). *PISA 2012 Değerlendirmesi: Türkiye için veriye dayalı eğitim reformu önerileri*. http://www.tusiad.org/_rsc/shared/file/TUSIAD-pisa-rapor-BASKI.pdf, 22 Haziran 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Temizel, F., & Bayram, F. (2011). Finansal okuryazarlık: Anadolu üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-86.
- Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi (2014). *Borcunu ödemeyen bireysel kredi ve bireysel kredi kartı borçluların sayısı (Yıllık)* <http://www.riskmerkezi.org/tr-TR/istatistik/Bilgiler.aspx> adresinden 22 Haziran 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Varcoe, K. P., Martin, A., Devitto, Z., and Go, C. (2005) Using financial education curriculum for teens. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 16 (1), 63-71.